

smlouvu mezi našimi zeměmi a řešit otázku Zakarpatské Ukrajiny jednostranně. Taková domněnka by byla pro sovětskou vládu urážlivá.

Pokud otázku Zakarpatské Ukrajiny položilo samo obyvatelstvo Zakarpatské Ukrajiny, bude ji ovšem nutno řešit. Tato otázka však může být řešena pouze dohodou mezi Československem a Sovětským svazem ještě před skončením války s Německem nebo po skončení války, jakmile to uznají za zcela vhodné obě vlády.

Věřte, prosím, že sovětská vláda nemá v úmyslu jakkoliv poškodit zájmy Československé republiky a její prestiž. Naopak, sovětská vláda je plně odhodlána poskytnout Československé republice veškerou pomoc při jejím osvobození a obnově.

S úctou

J. Stalin

Československo-sovětské vztahy v době Velké vlastenecké války, Praha 1960, dok. čís. 122.

[152]

1945, 24. leden. Prešov. — Rezoluce, přijatá na prvním veřejném shromáždění občanů osvobozeného města, vyjadřující díky Sovětské armádě a žádající důslednou demokratizaci politických poměrů v osvobozené republice.

Prvé verejné shromaždenie občanov Prešova po oslobodení mesta hrdinskými vojskami Čerenej armády vyslovuje jej svoju hlbokú vďaku za oslobodenie zpod hitlerovsko-tisovského jarma a posielala svoj hold jej geniálnemu najvyššiemu veliteľovi, maršalovi SSSR, J. Stalinovi.

Pozdravujeme vojakov a dôstojníkov čs. armádneho sboru a sľubujeme, že tak pre Červenú armádu ako aj pre nich urobíme všetko, aby sme im pomohli v boji za zničenie hitlerovskej bestie.

Verejné shromaždenie vyslovuje svoje presvedčenie, že k porazeniu hitlerovského Nemecka je nutné, aby sa spojily všetky demokratické vrstvy občianstva a i naďalej sa udržala jednota národa v boji proti Hitlerovi i jeho pomahačom.

Abý táto jednota nebola narušená, je treba, aby boli odstránení z tela národa všetci, ktorí sa hrubo previnili spoluprácou s Nemcami. Žiadame, aby proti pomahačom Nemcov a proti zradcom bolo zakročené prísne a bez milosti, lebo len úplné vykynoženie fašistickej buriny zaručí, že zas nezdvihne hlavu.

Z toho istého dôvodu je potrebné, aby bol majetok arizátorov štátom konfiškovaný a použitý na všeobecne prospešné ciele.

S českým národom chceme žiť v spoločnej Československej republike ako rovní s rovnými, v štáte, kde budeme mať slovenský snem a slovenskú vládu a spolu s českými bratmi spoločný snem so spoločnou vládou.

Vnútorne zriadenie nech je demokratické. Preto vítame tvorenie národných výborov, ktoré ako predstaviteľky národa preberajú všetku moc do svojich rúk a tým zaručujú, že vôľa národa bude vyplnená. Sľubujeme im všetku možnú podporu. Demokracia, akú si prajeme, neznamená však to, že povolíme zjavným alebo zakukleným fašistom prevádzať ďalej ich sprisahania. Žiadame preto, aby bolo prísne dbané na to, aby do tvoriacich sa národných výborov sa nevlúdili ľudia, ktorí svojou minulosťou nedávajú záruky demokratického smýšľania.

Pre pracujúce vrstvy národa žiadame sociálnu spravodlivosť. Preto žiadame, aby banky a veľkopriemysel boli vyvlastnené štátom, ktorý použije vzniklé zisky v prospech občanov sociálne slabých. Remeseľníkom a maloobchodníkom nech sa poskytne zvláštna pomoc k prechodu v normálne povojnové pomery.

Statky maďarských a nemeckých veľkostatkárov a slovenských zradcov nech sú konfiškované a rozdelené medzi maloroľníkov a zemedelských robotníkov.

Pre zabezpečenie slobody a nezávislosti a šťastnej budúcnosti novej Československej republiky považujeme za bezpodmienečne nutné ďalšie prehĺbenie srdečného priateľstva, ktoré nás viaže k SSSR na všetkých poliach. Prajeme si, aby smluva o priateľstve a vzájomnej pomoci, ktorá viaže našu republiku so SSSR, sa stala mohutným pilierom, ktorý podoprie ďalšie sblíženie našich bratrských slovanských národov.

Nech žije nová, demokratická ČSR!

Nech žije SSSR!

Za svobodné Československo, 26. 1. 1945, čís. 22. Z článku „Za novú republiku“.

[153]

1945, 30. leden. Košice. — Článek „Pravdy“ o ustavování závodních výborů a o obnově válkou rozrušené výroby v Košicích.

Pracující lid pilierom novej republiky

Robotníci rokují o obnovení hospodářstva — Mnohomiliónové továrenské zariadenia zachránené košickými robotníkmi — Ustanovenie závodných výborov¹

¹ Závodní výbory byly voleny dělníky a zaměstnanci ve všech závodech současně s tím, jak se ujmaly moci nové orgány lidové moci. Náplň jejich činnosti byla od počátku daleko širší než jak ji určoval zákon o závodních výborech č. 330/1921 Sb. z. a n. a zákon o závodních a revírních radách č. 144/1920 Sb. z. a n. Staly se prvními pomocníky národních výborů při obnově výroby, při dosazování dočasných správ a očištění závodů, staly se orgány dělnické kontroly nad výrobou a hospodařením, zasahovaly iniciativně do všech otázek mzdových, sociálních, personálních a začasť i zásobovacích. Závodní výbory na osvobozeném území jako revoluční orgány dělnické kontroly výroby a spoluúčasti na správě a hospodaření závodů navázaly na revoluční činnost závodních výborů za povstání (srv. dokumenty čís. 63, 64, 67, 78 a 80), vycházely z jejich zkušeností a z výsledků podbrezovské konference závodních výborů a důvěrnických sborů. (Na konferenci funkcionářů KSS v Košicích dne 8. 4. 1945 rozhodl J. Valo účast dělníků na obnově výroby velmi vysoko: „Myslím, že bylo vykonáno hodně. Dělníci se chopili práce, nečekali na rozkazy, dávali továrny hned do běhu.“ — AÚD KSČ Praha, f. 68, inv. j. 13 — Organizátory této činnosti byly právě závodní výbory.)

Závodní výbory byly voleny z nejlepších dělníků a zaměstnanců, jejich jádrem se staly v mnoha případech ilegální závodní výbory, orgány národně-osvobozeneckého boje, které sehrály pod vedením komunistů a za jejich rozhodující účasti velkou úlohu při zachraňování továrního zařízení a závodů před vydrancováním a zničením.

Závodní výbory byly povolány též k tomu, aby spolupůsobily při budování nových, jednotných revolučních odborových organizací. Nebyly sice odborovými orgány, ani právně ani fakticky, avšak jejich činnost byla usměrňována vznikajícími a postupně se konsolidujícími revolučními odbory. Po osvobození celého Československa vydala Ústřední rada odborů i Ústředí odborových svazů Slovenska směrnice pro práci závodních výborů, které platily až do přijetí presidentského dekretu o závodních radách v říjnu 1945 [tyto otázky budou objasněny v II. svazku edice], který stanovil, že Revoluční odborové hnutí je oprávněno usměrňovat a řídit závodní rady (termín závodní výbor, do té doby užívaný na Slovensku, byl nahrazen výhradně termínem závodní rada jako tomu bylo v českých zemích od května 1945). Avšak ještě na počátku října 1945 byly na Slovensku, kde se revoluční odborové hnutí vyvíjelo pomaleji a hrálo v politickém životě země daleko menší úlohu než v českých zemích, závodní odborové skupiny ROH ustaveny pouze v 710 závodech, zatímco celkový počet závodních výborů činil 950. Ve 240 závodech nebyly tedy vybudovány odborové organizace a závodní výbor se tam nemohl opírat o jejich politickou pomoc. (Sjednotené odbory pre výstavbu ľudovej demokracie. Zpráva z prvního snemování slovenských odborov zo dňa 13. a 14. októbra 1945 v Turč. sv. Martine, str. 30.)

O úkolech závodních výborů zmiňovala se vedle vzpomenutých materiálů z období Slovenského národního povstání celá řada dalších dokumentů [viz např. dokument čís. 91, 130 — oddíl XIV. a další]. V únoru 1945 otiskly Čs. listy významný programový článek „Úkoly závodních výborů na osvobozeném území“ [autorem byl J. Kolský], který vytyčoval nové revoluční úkoly závodních výborů v přechodném období, při čemž vycházel již ze zkušeností, jimiž prošly závodní výbory na osvobozeném Slovensku. Konfrontujeme-li hlavní téze tohoto článku s činností závodních výborů v průběhu první etapy národní a demokratické revoluce, vidíme, že se komu-